

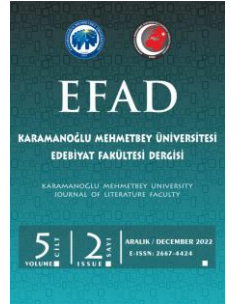

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: İnceleme Makalesi
Kabul Tarihi: 1 Aralık 2022

Gönderim Tarihi: 18 Temmuz 2022
Yayımlanma Tarihi: 30 Aralık 2022

Atıf Künyesi: Rjoub, B. (2022). XVII. Yüzyıl Bazı Osmanlı Şairlerinin Meslekî Vazîfeleri Üzerine Bir İnceleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 404-423.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1144826>

XVII. YÜZYIL BAZI OSMANLI ŞAİRLERİNİN MESLEKÎ VAZİFELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Baha RJOUR*

Öz

Tezkireler ve biyografik kaynaklardaki divan şairleri araştırıldığında hemen hemen her meslek grubuna mensup şair bulunduğu görülmektedir. Aldığı eğitim sayesinde bir meslek edinmiş olan ve hayatlarını devam ettirebilmek adına bu vazifelerde bulunan divan şairleri, tüm bu görevleri icra ederken eserlerini kaleme almaya devam etmişlerdir. Tezkireler incelendiğinde şairlerin şiir yazmanın ve eser kaleme almanın yanı sıra başta devlet kademelerinde olmak üzere önemli görevlerde ve çeşitli vazifelerde buldukları görülecektir. Şeyh, fetvâ emîni, hâce, çavuş, yeniçeri, muîd, müteferrika, vezîr, beylerbeyi, şeyhü'l-islâm, defterdâr, kazasker vs. bu vazifelere örnek olarak gösterilebilir. Tüm asırlardaki tezkirelerde bahsedilen şairlerin icra ettikleri mesleklerin mahiyeti; dinî, ilmî, askerî, bürokratik, saraya mensup ve bunların dışında kalan diğer meslekler olarak tasnif edilebilir. Tezkireler incelendiğinde şairlerin mesleklerinin asrın ihtiyaçlarına bağlı olarak değişebildiği görülmüştür. Yapılan bu çalışmada muhtelif tezkireler, mecmualar ve biyografik kaynaklardan hareketle; XVII. yüzyılda yaşamış olan bazı şairlerin meslekleri tespit edilmiş ve bu mesleklerin hususiyetleri aktarılmıştır. Son olarak şairlerin tercih ettikleri mesleklerin yüzdelik oranları belirtilmiş ve tablo şeklinde gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, 17. yüzyıl, Meslek, Şair, Tezkire.

An Examination on the Professional Duties of Some Ottoman Poets of the 17th Century

Abstract

Studying court poets in tezkires and biographical sources indicate that these works were composed by versatile professions. When the court poets in tezkires and biographical sources are investigated, it is seen that there are poets belonging to almost every professional group. Divan poets had variety of professions due to the education they received and they produced works while they performed their daily duties. Studying tezkires displays that the divan poets had occupied a prominent role in the government as they could be a Sheikh, fatwa emini, hajj, soldier as janissary or sergeant, muid, muteferrika, vizier, beglerbegi, sheikh al-islam, and treasurer. Namely, the profession of divan poets diverse and expanded all sorts of duties as religious, academic, bureaucratic and members of the court. Furthermore, it also displays those professions of divan poets diverse in each century that probably depends on the altering needs of centuries. By studying certain tezkires, journals and biographical sources, this study attempts to determine occupations and characteristics of some divan poets of the 17th century. Professions of divan poets are being catalogued and shown in tables.

Keywords: Classical Turkish literature, 17th century, Job, Poet, Tezkire.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya/Türkiye, E-Posta: baha.rjoub@ogr.dpu.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0842-9883>.

Giriş

Tezkireler, mecmualar ve çeşitli biyografik kaynaklar incelendiğinde XVII. yüzyılda yaşamış olan divan şairlerinin çoğunun sanatkârlıkları dışında çeşitli işlerle uğraştıkları da görülür. Bu muhtelif meslekleri tasnif ettiğimizde şairlerin daha çok bürokratik ve saraya mensup olan meslekler, bilimsel meslekler, dinî meslekler ve askerî mesleklerde buldukları görülürken; tasavvufî mahiyetteki mesleklere ve esnaf, tıbbî ve serbest mesleklere daha az teveccüh ettikleri görülecektir. Nitekim Lokman Taşkesenlioğlu ilgili bir yazısında şu tespitlerde bulunmaktadır: “Tezkireler ve biyografik kaynaklardaki divan şairleri incelendiğinde; şairler arasında hemen her meslek grubundan insanın olduğu görülmektedir. Bu durum, klasik edebiyat için önyargılı bir şekilde söylenegelen sadece bir zümreye ait olduğu yorumunu da geçersiz kılmaktadır” (Taşkesenlioğlu, 2016).

Bu çalışmada şairlerin hayatı hakkında bilgi veren eserler şu şekilde zikredebilir; *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr li-zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*, *Riyâzî Muhammed Efendi Tezkiretü's-Şu'arâ*, *Mecma'-i Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ*, *Beyânî Tezkiresi*, *Sâlim Efendi Tezkiretü's-Şu'arâ*, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, *Kaf-zâde Fâ'izî Zübdetü'l-Eş'âr*, *Riyâzî. Riyâzu's-Şu'arâ*, *Güftî Teşrifâtü's-Şu'arâ ve Rıza Tezkiresi*. Bu tezkirelerde XVII. yüzyılın bazı şairlerinin icra ettikleri mesleklerle birlikte bilgi verilmiştir. Bunları tarayarak XVII. yüzyıl şairlerinin uğraştıkları meslekleri yazıp örnek olarak da bir ya da daha fazla şair aktarılmıştır. Ayrıca mecmular ve çeşitli biyografik kaynaklar da kullanılmıştır. Bu kaynaklara; *Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Rızâ-Hayatı, Eserleri, 17. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinin Şiirlerinde Mevlânâ ve Mevlevîlik, Toplumun Bir Parçası Olarak Divan Şairleri ve Meslekleri, Tuhfe-i Hattâtîn. İstanbul, Tuhfe-i Nâilî* örnek olarak gösterilebilir ve bunun yanında farklı çalışmalardan da faydalanılmıştır. Yukarıda ismi geçen kaynaklarda genellikle şairlerin doğduğu yer, icra ettiği meslek, ölüm tarihi ve eğitim durumlarından bahsedilmektedir.

XVII. yüzyılda biyografi ve bibliyografyaya dair çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Bir önceki asırda önemli örnekleri kaleme alınan şuarâ tezkirelerinin, bu asırda da muhtelif örnekleri verilmiştir. XVI. yüzyıl tezkirelerinde şairlerin hayat ve sanatları ile ilgili kısımlar, eserlerinden verilen örneklerle nazaran daha uzun tutulmuştur. XVII. asır tezkirecileri ise bunun aksine eserlerinde daha çok çağdaşları olan şairlere yer vermişler, muhtemelen bilgi tekrarına düşmemek için; biyografileri kısa tutup şairlerin eserlerinden örnekleri artırmışlardır (Şentürk & Kartal, 2004:278). XVII. yüzyıl tezkire müellifleri aşağıda aktarıldığı gibidir: Riyâzî (1572-1644), Kafzâde Fâizî (1589-1622), Rızâ (. ? - 1671), Yümnî (. ? – 1662), Âsım (. ? – 1675), Güftî (. ? – 1677) ve Sâdikî-i kitabdâr (1532? – 1613?).

“**Riyâzî**, XVII. yüzyılın önemli tezkire müelliflerinden biri olan ve asrın tanınmış âlimlerinden Mustafa Birgili'nin oğlu olan Riyâzî'nin asıl adı Mehmed'tir. Birgili ailesine mensup olan Riyâzî, fizik ve matematik gibi çeşitli ilim dallarıyla ilgilenmiş, bunların yanında şiirle de uğraşmıştır. Osmanlı tarihinde derin etkiler bırakmış Kadızâdeliler hareketine de şahit olan Riyâzî, uzun bir süre mülâzımlık yapmış, akabinde kadılık ve müderrislik görevlerinde bulunmuş; müelliflikle de meşgul olmuştur” (İsen, 2018: 102). “**Kafzâde Fâizî**, asıl ismi Abdulhay olan Faizî'nin soyu anne tarafından Ebus-Suud Efendi'ye kadar çıkmaktadır. Babası Kafzâde Feyzullah Efendi, Rumeli kazaskerliği makamına yükselmiş bir şahsiyettir” (İpekten, 2002: 89). “Şairlik hüviyetiyle de bilinen Kafzâde Faizî, mülâzımlık ve kadılık görevlerinde bulunmuş; daha sonraki süreçte de müderrislik yapmıştır. Osmanlı Devleti, yaptığı hizmetlerden dolayı Faizî'ye arpalık¹ vermiştir” (İsen, 2018: 109). “**Rızâ**, Zehrimâr Mehmed Beğ'in oğlu olan Rızâ, Edirne'de doğmuş ve öğrenimini Edirne'de görmüştür. Kadılık, müderrislik, mülâzımlık ve müftülük görevlerinde bulunan Rızâ'nın mürettep bir *Divanı, Kavâ'id-i Fârisiyye* adlı eseri, *Siyer-i Veysi'ye zeyli ve münşeâtı* mevcuttur” (İpekten, 2002: 93). “**Yümnî**, asıl adı Mehmed Salih olan Yümnî, İstanbul'da doğmuştur. Medrese eğitimini tamamladıktan sonra mülâzımlık, kadılık, müderrislik görevlerinde bulunan Yümnî'nin aynı zamanda şairlik hüviyeti de bilinmektedir” (İpekten, 2002: 96). “**Âsım**, İstanbul'da doğan Seyrekzâde Mehmed Âsım, medrese eğitimini tamamladıktan sonra mülâzımlık, kadılık ve müderrislik görevlerinde bulunmuştur. Fazla bir eseri olmayan Âsım'ın çeşitli kaynaklarda mürettep bir divanın varlığından söz edilmekte olup, günümüzde böyle bir eser ele geçmemiştir” (İsen, 2018: 118). “**Güftî**, asıl adı Ali olan

¹ **Arpalık**; bir toprak parçasının bir kişi adına bağışlanması sonucu; o toprak üzerinde yaşayanlar toprağın bağışlandığı kişiye tâbî olur. Toprakta elde edilen gelirin bir kısmı devlete vergi olarak verilir; bir kısmı kişilere dağıtılır, diğer ve en çok kalan kısmı da toprağın bağışlandığı kişiye kazanç olarak kalır. *Osmanlı'da bir sistemdir.

Güftî'nin hayatı hakkındaki bilgi sınırlı olup, 40 akçalık müderrislik yaptığı ve akabinde kadılık görevinde bulunduğu bilinmektedir. Keskin bir kaleme sahip olduğu bilinen Güftî'nin; *Zafernâme*, *Gamnâme*, *Teşrifâtü 'ş-Şu 'arâ*, *Hilye-i Güftî*, *Şah u Derviş*, *Zellenâme*, *Hasb-i Hal* ve *Divan* 'i kaleme aldığı eserleridir” (İpekten, 2002: 99). “**Sâdikî-i kitabdâr**, Asıl adı Sâdik, mahlası Sâdikî olan Sâdikî-i Kitabdâr, Çağatay Türkçesi, Azeri Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi ile şiirler kaleme almıştır. Hayatının çeşitli dönemlerinde farklı görevlerde bulunan Sâdikî-i Kitabdâr, Kitâbhâne-i divane, müderrislik ve kitâbdârlık gibi görevlerde bulunmuştur. Sâdikî-i Kitabdâr'ın *Hazziyyât*, *Mecmû'a-i Münşeât u Mekâtibât*, *Mesnevî-i Sa'd u Saîd*, *Mesnevî* (Fatihname-i Abbâs-ı Nâmdâr), *Mecmau'l-Havas*, *Marâlât u Hikâyât* ve *Zübdetü'l-Kelam* adlı eserleri mevcuttur” (İpekten, 2002: 77).

XVII. yüzyılda yaşamış olan şairlerin ilgili eserlerinde ekseriyetle meslekî mahlaslarıyla anılmaktadırlar. “Şairlerin meslekleri tasnif edilince, meslek-mahlas ilişkisinin tezkirecilerin dikkatlerini de aşar nitelikte olduğu görülmektedir. Buna göre mesleklerin mahlas seçimine önemli derecede etki ettiği görülmektedir” (İsen, 1997;226). Bu duruma pek çok Nakkaş (Nakkaş Hasan Paşa), pek çok Şeyhülislam (Şeyhülislam Yahya), pek çok Hekim (Abdülbaki Şefayî), Meddah (Medhî ve Derviş Hasan), Sahaf (Sahaf Ebu'r-Reşid), Müteferrika (İbrahim Müteferrika) vd. örnek olarak gösterilebilir.

“Divan şairlerinin bir kısmının saray ve çevresinde bulunduğu hatta çeşitli padişahların, vezirlerin, nişancıların, defterdarların, şeyhülislamların, kazaskerlerin, beylerbeyilerin divan sahibi olduğu bilinen bir gerçektir. Fakat sarayda bulunmanın toplumdaki tamamen kopuk olmak anlamına gelmediği gibi bütün divan şairlerinin sarayda bulunmadığı, bir kısmının şeyh, vaiz, müezzin, fakih gibi din erbabı olarak toplumu aydınlattığı; bir kısmının kadılık ve askerlik görevleriyle adalet mekanizması içinde bulunduğu; bir kısmının da hattat, attar, sahaf, nakkaş gibi ticaret ve zanaat erbabı olduğu bilinmektedir. Bunun yanında divan şairlerinin bir kısmının da saraydan çok uzakta, İstanbul dışında ve Anadolu'da yaşadığı da göz önünde bulundurulduğu taktirde, klasik şiirin toplumsal boyutu ve yelpazesi tespit edilebilir. Tezkireler ve biyografik kaynaklardaki divan şairleri incelendiğinde; şairler arasında hemen her meslek grubundan insanın olduğu görülmektedir. Bu durum, klasik edebiyat için önyargılı bir şekilde söylenegeleceği sadece bir zümreye ait olduğu yorumunu da geçersiz kılmaktadır” (Taşkesenlioğlu, 2016).

Tezkireler ve biyografik kaynaklarda pek çok şairin aynı zamanda bir mesleğe mensubiyetinin vurgulanması veya belirtilmesinden hareketle şairlerin şairliklerinin yanı sıra paralel olarak çeşitli meslekleri icra ettiği de söylenebilir.

1. XVII. Yüzyıl Şairlerinin Meslekleri

XVII. yüzyılda şairlerin ve müelliflerin buldukları görev ve vazifelerin, asrın tezkirelerine ve çeşitli biyografik kaynaklarına bakıldığında çok çeşitli olduğu ve bu vazifelerin birkaç türe de ayrıldığını görmek mümkündür. Bu bağlamda XVII. yüzyıldaki şairlerin ve müelliflerin meslekleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

1.1.Dinî Mahiyetteki Meslekler

XVII. yüzyılda yaşamış olan bazı şairlerin çeşitli dinî görevlerde bulunduğu görülmektedir. Bu görevlerini devam ettiren şairlerin yüksek bir mevkide oldukları, bunun yanında sözlerinin ve hükümlerinin halk tarafından da önemsendiği bilinmektedir. Bu devirde şairlerin dini hüviyette bulunduğu görevler şu şekildedir:

1.1.1. Vaiz

XVII. yüzyılda yaşamış olan Mustafa Manevî'nin, vaizlik yaptığı bilinmektedir. Manevi, şeyhleri Halvetiyye'den meşhur olan Karabaş Şeyhi Ali Efendi'nin oğludur. Eğitimini tahsil edildikten sonra

kardeşleri gibi Halveti tarikine intisap etmiştir. 1702 senesinde vefat etmiştir. Üsküdar'da pederlerinden müstahlef meşhur Şeyh Nasûhî Hazretleri'nin dergâhında metfundur (Arslan, 2018: 17).

1. 1.2. Müftü

Asrın önemli şairlerinden olan Rızâ (ö. 1671), bu görevi icra etmiştir (Zavotçu, 2017: 6).

1. 1.3. İmam

XVII. yüzyıl'da Mehmed Pendî Çelebi (ö. 1635), İstanbul'da cami imamlığı yapmış ve imamlık vazifesini yerine getirmiştir (Kocaaslan, 2009: 206 & Zavotçu, 2009: 153).

1. 1.4. Müezzin

XVII. yüzyılın divan sahibi şairlerinden biri Hocazâde Hattat Mehmed Enverî Efendi, müezzinlik görevinde bulunan bir isimdir. Karakız lakabıyla bilinmiştir. Hocazâde Hattat Mehmed Enverî Efendi İstanbullu olup, Sultan Ahmed'i Evvel Cami ser-müezzinliği vazifesinde bulunmuştur. 1694 yılında vefat etmiştir. Medine'de metfundur (Kocaaslan, 2009: 148).

1. 1.5. Hatip

XVII. yüzyılda, Hatiplik mesleğini yapanlardan Hâfız Hatîb Mustafa Efendi bu görevle uğraşanlara örnek olarak gösterebilir. Hatîb, Üsküdar'da doğmuş ve Üsküdar'da Doğancılar Camii hatibi olduğundan, Hatîb Mustafa Efendi adıyla tanınmıştır. (Kocaaslan, 2009: 285).

1.1.6. Nakibüleşraf

Nakibüleşraf, Peygamber soyundan olanların işlerine bakmak üzere kendi aralarından seçtikleri görevli kişidir. XVII. yüzyılda, Vâlî Nefes-zâde Seyyid Abdurrahman Vâlî Efendi (ö. 1696) şairliği yanında nakibüleşraf göreviyle de uğraşmıştır (Abdulkadiroğlu, 1985: 651).

1.1.7. Mukabeleci

XVII. yüzyılda Mukabelecilik mesleğini yapanlardan Salih Fâhîr Efendi (ö. 1708) Bosna'da doğmuştur. Asıl adı Salih'tir. Divan-ı hümayun katipleri zümresine katılmış, Mora'nın fethinden sonra Anabolu Kalesi'nde mukabeleci olmuştur (Abdulkadiroğlu, 1985: 371).

1.2. Tasavvufi Mahiyetteki Meslekler

XVII. yüzyılda şairler çeşitli tasavvufi mahiyetteki görevlerde bulunmuşlardır. Bu yüzyılda şairlerin en fazla görevlendirildikleri tasavvufi mahiyetteki vazifeler şu şekilde zikredilebilir: Şeyh ve Hâce (Oğraş, 2015: 59).

1.2.1. Şeyh

Sabuhi Şeyh Ahmed Dede bu görevle uğraşanlara örnek olarak gösterilebilir. Sabuhi, Mevlevi Şeyhi Tokati Ahmed dede olarak tanınmaktadır. İstanbul'da Yenikapı zaviyesinde şeyh iken 1647 senesinde Nuşi Camisinde şeyh olmuştur. Sabuhi'nin bir divanı vardır (Abdulkadiroğlu, 1985: 259).

1.2.2. Hâce

XVII. yüzyılda hocalık mesleğini yapanlardan Şeyh Mevlevî Seyyid Mehmed Hasîb Dede bu görevle uğraşanlara örnek olarak gösterebilir. Hâsib, İstanbulludur, 1709 senesinde vefat etmiş ve İznik'te defnedilmiştir. Belîğ ve Mecelle eserlerinde Hâsib'in Mevlevihane'sinde şeyh olduğunu yazmışlardır (Kocaaslan, 2009: 309).

1.3. Bilimsel Meslekler

İlmiye mensubu kimselerin görevleri bir zincirleme halinde yer aldığı için; şairlerin birden fazla göreve mensup olması mümkün olagelmıştır. Nitekim kadı ya da müderris mertebesinde bulunmadan önce mülazım veya danışment vazifelerinde bulunulmalıdır (Oğraş, 2015).

Mülazım, müderris, kadı, danışmend, kazasker, şeyhülislam, molla, muid, tezkireci, katip gibi eğitim, fıkıh ve adalet ile meşgul meslek erbabı da bilimsel mesleklere dahil edilmektedir.

1.3.1. Mülazım

Osmanlı döneminde mülazım olacak kişi on yedi yaşında medrese eğitimini tamamladıktan sonra mülazım yani “stajyer memur” olarak devlete alınabilmekteydi. Kişi akabindeki süreçte kendisine bir sene veya iki sene bir hamî bulup devlette göreve başlar. Görev yaptığı iki sene boyunca başarılı olursa, devlet kişiyi istenen göreve ve yere gönderebilir. Kişi; kadı, müderris vb. olarak görevine devam edebilmektedir. Bunun yanında kişi devlet dairesinde çalışmak istiyorsa devlet çeşitli kademelerinde memurluklara veya kâtipliklere o kişiyi getirebilir. Bunun yanında görevdeki kişinin başarılarına göre devlet o kişiyi çeşitli alanlara getirebilir.

XVII. yüzyılın mülazımlarından birisi olan Lutfî, Hoca Mes'ûd Efendi'nin oğlu olduğundan Hoca-zâde olarak tanınmıştır. 1642 yılında doğan Lutfî'nin Şeyhülislam Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'den mülazım olduğu bilinmektedir. 1673'te Cafer Ağa Medresesi'ne, 1681'de Nişancı Paşa-yı Cedid Medresesi'ne, 1683'te Sahn-ı Semân'dan birine, 1688'de Bursa payesi ihsan olunup 1694'te Bursa kadılığına tayin edilmiş ve daha sonra 1701'de Eyyüp kadılığına tayin edilmiştir (Arslan, 2018: 13).

1.3.2. Müderris

XVII. yüzyılda şairlerin en çok yaptığı mesleklerden biri müderrislik olmuştur. Nitekim Riyâzî (öl. 1644), Kafzâde Fâizî (öl. 1622), Seyrek-zâde Mehmed Âsım (öl. XVII. yy) vd. bu görevi icra etmişlerdir.

1.3.3. Kadi

XVII. yüzyılda, Mehmed Nasuhî (öl. 1698), Mehmed Muhtârî (öl. 1679), Ahmed İlmî (öl. 1600), Riyâzî (öl. 1644), Kafzâde Fâizî (öl. 1622) vd. bu görevle uğraşmışlardır. Bunlara ilaveten “Azmîzâde Mustafa Hâletî, XVII. yüzyılda kadılık görevinde bulunmuştur” (Coşkun, 2019: 44).

1.3.4. Danışmend

XVII. yüzyılda, Bülendî/Kûtehî (öl. 1629-30) bu görevle uğraşmıştır. Bülendî, asıl adı İbrahim'dir. Anadolu'da doğdu ama Edirne'de gelişmiştir. Bülendî, bir süre danışmend görevinde bulunduktan sonra Timurtaş adlı köyde hatip olmuştur (Kazancıgil, 1999: 122).

1.3.5. Kazasker

XVII. yüzyılda kazasker mesleğini yapanlardan biri Şeyhülislam Yahya olup, İstanbul'da 1552 tarihinde doğmuştur. İyi bir öğrenim görmüş ve devlet hizmetinde hızla yükselmiştir. Şam, Mısır, Bursa,

Edirne kadılıkları yapan Şeyhülislam Yahya, daha sonra Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği görevlerine getirilmiştir (Kaya, 2013: 245). Ayrıca “Abdülganî-zâde Mehmed Nâdir Efendi ve ‘Azmi-zade Hâletî kazaskerlik görevi ile meşgul olmuş şahsiyetlerdir” (Zavotçu, 2017: 23).

1.3.6. Şeyhülislam

XVII. yüzyılda şeyhülislâm mesleğini yapanlardan biri Şeyhülislam Bahâyî Azîz-zâde Mehmed Efendi (öl. 1654), Bahayi Efendi namı ile meşhur olmuştur. Bahâyî Efendi küçük bir Divan sahibidir (Abdulkadiroğlu, 1985: 39).

1.3.6. 1. Fetva Emni

Kazara Mehmed Selim Efendi, XVII. yüzyılda fetva emniği görevini yapanlardan birisidir. Beypazarlı veya Gölyazarlı Kadı Hasan Efendi'nin oğludur. 1664 senesinde İstanbul'da doğmuş ve 1725 yılında vefat etmiştir. Üsküdar'da Karaca Ahmed civarında Kami Efendi kabri yanında metfundur (Odabaşı, 2009: 386).

1.3.7. Molla

Şekîb, XVII. yüzyılda mollalık görevi yapanlardan birisidir. Ömer namıyla tanınmıştır. Kadılık görevinde bulunmuş ve daha sonra Mevlevihane'de mollalığı tercih edip bir derviş olarak hayatını sürdürmüştür (İnce, 2018: 272).

1.3.8. Muîd

XVII. yüzyılda Muîd Ahmed Efendi muîdlik görevini icra edenlerden birisidir. Muîd Ahmed Efendi, Ali Paşa-yı Cedîd Medresesi'nde onun muîdi olduğu için bu lakapla anılmıştır (İpşirli, 2020: 87).

1.3.9. Tezkireci

XVII. yüzyılın tezkirecileri çalışmanın giriş kısmında aktarılmıştır.

1.3.10. Müneccimlik

1.3.10. 1. Müneccim

Mehmed Şekibî Çelebi, XVII. yüzyılda müneccimlik görevi yapanlardan birisidir. İstanbullu olan Mehmed Şekibî Çelebi 1660'ta müneccimbaşı olmuştur. 1076'da/1665-66 kendisine Belgrad payesi verilmiş ve 1667-68'de vefat etmiştir (Özdemir, 2011: 140).

1.3.10. 2. Müneccimbaşı

XVII. yüzyılda Müneccimbaşı Ahmed Dede, 1668'de Müneccimbaşı Mehmed Efendi'nin vefatı üzerine Şeyhülislamın da onayıyla saraya müneccimbaşı olarak tayin edilmiştir. Daha sonra VI. Mehmed'in tahttan indirilmesi ile gözden düşen Ahmed Dede, 1687 yılında müneccimbaşılık ve diğer resmi görevlerinden azledilerek Mısır'a sürgün edilmiştir (Ağırakça, 2006: 4-6). “Müneccimbaşı Ahmed Dede 1702 yılında vefat etmiştir” (Abdulkadiroğlu, 1985: 372).

1.4. Bürokratik ve Saraya Mensup Meslekler

1.4.1. Katip

XVII. yüzyılda katiplik görevini yapanlardan birisi, Yahya Çelebî Lisânî'dir. İstanbul'da doğan Lisânî, öğrenimini yarıda bırakarak önce Divan-ı Sultanı'de katip, daha sonra defter emini ve defterdar olmuştur (Açıkgöz, 2017: 283).

1.4.2. Veziriazam / Sadrazam

XVII. yüzyılda veziriazam mesleğini yerine getirenlerden birisi Arnavut asıllı olan Hüseyin Paşa Mereydi'dir. 16 Ekim 1603'te vaziriazam görevine atanmıştır (Sarıcaoğlu, 1999: 8-9).

1.4.3. Defterdar

XVII. yüzyılda Üsküdarlı Sırrî, defterdarlık görevini yapanlardan birisidir. Üsküdarlı Şırrî olarak tanınan şairin asıl adı İbrahîm Şırrî'dir. Bir *divân* sahibi olan Sırrî, Girit'in 1699 yılında alınması üzerine buraya defterdar tayin edilmiş ve aynı yıl içinde vefat etmiştir. (Abdulkadiroğlu, 1985: 195).

1.4.4. Kethüda

Bu asırda, Şanlıurfa doğumlu ve hikemi şiirin önemli temsilcilerinden biri olan Yûsuf Nâbî, kethüdalık görevini icra edenlerden birisidir (Karahan, 2006: 258). Ayrıca asrın bir diğer ismi Ni'meti'de İsmetî Efendi'ye kethüdalık yapmış, ardından gelen süreçte divan katipliği yapmıştır. Ni'meti 1709 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 623-624).

1.4.5. Nişancı

XVII. yüzyılda nişancılık mesleğini icra edenlerden bazıları; Nişancı Abdurrahman Abdî Paşa ve Ömrî Nasûh Paşa-zâde Bey'dir. Ömrî Nasûh Paşa, Önce Dergah-ı âlî kapıcıbaşlarından daha sonra nişancı oldu, 1675 senesinde vefat etmiştir (Coşkun, 2019: 95 & Abdulkadiroğlu, 1985: 360).

1.4.6. Reisülküttap

XVII. yüzyılda reisülküttaplık mesleği yapanlardan bazıları; Koca Hüseyin (öl. 1646), Sarı Abdullah Efendi (ö. 1660), Şem'î Efendi (öl. 1614), Durak Efendi (öl. 1623) ve Hasan Hükmî (öl. 1638)'dir (Ahışhalı, 2007: 546-549).

1.4.7. Mektupçu

XVII. yüzyılda mektupçuluk mesleğini yapanlardan birisi Halep asıllı olan Fethî Fethullah Efendi'dir. Fethî, bazı vezirlere divan efendisi olmuş; daha sonra divan katipleri arasına katılmıştır. Fethî akabindeki süreçte Sadrazam Arabacı Ali Paşa'nın mektupçusu olmuştur. Bu vesileyle Divan-ı hümayun hocalarına mahsus mansıplara ulaşmıştır. (Arslan, 2018: 40).

1.4.8. Mutasarrıf

XVII. yüzyılda Zeynî/Şâhî Okçu-zâde Nişancı Mehmed Paşa mutasarrıflık mesleği yapmıştır. Şâhî, Okçu-zâde Mehmed Paşa'nın oğludur. Şeyhülislam Ma'lûl-zâde Mehmed Efendi'den mülazım olmuştur. Divanı hümayun katipliğine atanmış ve Mısır'da mutasarrıflık mansıbına atanmıştır (Açıkgöz, 2017: 191).

1.4.9. Müteveli

XVII. yüzyılda Refikî-i Amasyavî mütevellilik mesleği yapmıştır. Refikî Amasyalı olup danışmend iken divan katibi olmuştur. Ardından bazı vakıflarda mütevellilik yapmıştır (Açıkgöz, 2017: 164). Yaşadığı devirde şiir ve inşada meşhur olmuş bir kimsedir.

1.4.10. Naip

XVII. yüzyılda Rızâ Seyyid Mehmed (öl. 1671) naiblik görevini yapanlardan birisiydi. Rızâ, Edirne'de doğmuş ve tahsilini Edirne'de tamamlamıştır. Medreseyi bitirdikten sonra müderrisliklerde bulunmuş ve mahkeme naiblikleri yapmıştır (İpekten, 2002: 93).

1.4.11. Ruznameci

Ruznameci Muhammed Şakir, XVII. yüzyılda ruznamecilik mesleğini yerine getiren isimlerden biridir (Koçoğlu, 2021). Aynı zamanda Subhî Ahmet Efendi ruznamecilik mesleği yapmıştır. Subhî, İstanbulludur. Edirne'de ruznamecilik yaptığı sırada, 1690 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 258).

1.4.12. Divan Efendisi

Ârif Beytûlmâlemîni-zâde Mehmed, paşa nedimi ve divan efendisi vazifelerinde bulunmuştur. 1677 senesinde vefat etmiştir. İstanbul'da metfundur (Özdemir, 2011: 353).

Selîm-zâde Süleymân Emnî Efendi de divan efendiliği göreviyle uğraşmıştır. Emnî, İstanbulludur. Hattat Süleyman Emnî Efendi diye bilinmiştir. Mısır valisi Firârî Hasan Paşa'nın divan efendiliği hizmetinde bulunmuş ve 1698 senesinde vefat etmiştir. Hicaz'da metfundur (Kocaaslan, 2009: 130).

1.4.13. Vakanüvis

Vakanüvis, Osmanlı Devleti'nde zamanın olaylarını tespit etmek ve yazmakla görevli devlet tarihçisidir. Şefik Mehmed Efendi XVII. yüzyılda vakanüvislik mesleğini getiren isimlerden biridir. Şefik Mehmed Efendi, İstanbul'da doğmuş ve 1715 senesinde vefat etmiştir (Özdemir, 2011: 131).

1.4.14. Padişah Nedimi

XVII. yüzyılda, Dâna/Ferezdak İbrâhîm Çelebi, padişah nedimi olarak çalışmıştır. Dâna, Yanbolu'da doğmuş ve Bahadır Giray'ın nedimliğini yapmıştır (Odabaşı, 2009: 102).

1.4.15. Aşçı

XVII. yüzyılda, Fenâyî Mustafa (ö. 1703-04), şairliği yanında aşçılık görevi yapmıştır. Aşçı, vekilharç ve odabaşılık görevlerinde bulunmuştur. Fenâyî, 1703-04 senesinde vefat etmiştir (Araslan, 2018: 31).

1.4.16. Kapıcıbaşı

XVII. yüzyılda, Emîn Nazîrî-zâde Mehmed Efendi (öl. 1712-13) kapıcıbaşı göreviyle uğraşmıştır. Asıl adı Mehmed olup Nazîrî-zâde sanıyla tanınmıştır. Nazîrî-zâde, iyi bir eğitim alıp bazı saray hizmetlerinde çalıştıktan sonra kapıcıbaşı olmuştur (Altuner, 1989: 60-61).

1.4.17. Kesedar

XVII. yüzyılda, Meylî/Koca Meylî Aşçıbaşı-zâde Mehmed Meylî Çelebi (ö. 1708-11) kesedarlık görevi yapmıştır. Meylî, asıl adı Mehmed'dir. İstanbul'da doğdu. Gençliğinde saray mutfağına dahil olup hassa ocağı katipliğinde bulundu. Bazı paşaların masraf katipliğini yaptı ve kethüda oldu. Daha sonra divan katiplerinden olup kesedarlık rütbesine ulaştı (Arslan, 2018: 91-92).

1.4.18. Mühürdar

XVII. yüzyılda, Reşkî Mevlevî Ali Dede, mühürdar olarak çalışmıştır. Reşkî, İstanbul'da doğmuş ve asıl adı Ali'dir. Eğitimini tamamladıktan sonra Kaplan Mustafa Paşa'nın mühürdarı olmuştur. Bu görevdeyken dünya işlerinden vazgeçerek Konya'ya gelip Mevlevî tarikatına girmiştir. 1696-97 senesinde vefat etmiştir (İnce, 2018:222&Abdulkadiroğlu, 1985: 163).

1.4.19. Muhasebeci

XVII. yüzyılda, Ragıb Mehmed Efendi (öl. 1708) Muhasebeci olarak çalışmıştır. Ragıb, İstanbul'da doğmuştur. Köseç Halil Paşa'nın damadı olup muhasebeci olmuştur. 1708 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 124).

1.4.20. Müverrih

XVII. yüzyılda, Şeyh Mehmed Emîn Efendi (öl. 1680) şairliği yanında müverrih göreviyle de uğraşmıştır. Emîn, Üsküplüdür. Ayasofya'da müderrislik ve müverrihlik yapmıştır. Üsküdar'da metfundur (Kocaaslan, 2009: 136).

1.4.21. Vâî

XVII. yüzyılda, Gâzî, Şehsüvar Beyzâde Mehmed Paşa (öl. 1651-52), şairliği yanında valilik göreviyle de uğraşmıştır. Gâzî, Mısır'da vali olduğu sıralarda, 1651 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 364).

1.4.22. Hazinedar

XVII. yüzyılda, Devletî Çerkes Ahmed Çelebi (öl. 1705-06), şairliği yanında hazinedarlık göreviyle de uğraşmıştır. Devletî'nin, asıl adı Ahmed olup Çerkez asıllıdır. Enderunlu olan Devletî, vezir Abdî Paşa'nın hazinedarı, Hüseyin Ağa'nın da kölelerinden idi. Devletî, Koca Mustafa Paşa yakınında Bazergan Camii sahasında metfundur (Odabaşı, 2009: 123).

1.5. Askerî Meslekler

1.5.1. Çavuş

Hasan Şûrî Efendi, XVII. yüzyılda çavuşluk mesleğini yerine getiren isimlerden biridir. Şûrî, Diyarbakır'da doğmuştur. Asıl adı Hasan'dır. Dergâhı Âlî yeniçeri çavuşlarından. 1695 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 235).

Ayrıca Necîb Mehmed Efendi, XVII. çavuşbaşı göreviyle uğraşmıştır. Necîb, İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Öğrenimini tamamladıktan sonra müderris olmuştur. 1706-07 yılında İstanbul'da vefat etti. Eyüp'te büyük dedesi Şeyhülislam Sadeddin Efendi Zaviyesi'nde metfundur (Arslan, 2018: 56-57).

1.5.2. Yeniçeri

XVII. yüzyılda, Kayıkçı Kul Mustafa, şairliği yanında aynı zamanda bir yeniçeriydi. Kayıkçı Kul Mustafa, İstanbul'da yeniçeri ocağına girip birçok savaşa katılmıştır (Albayrak, 2022; 78).

Zarîf Mehmed/Abdullah Çelebi, XVII. yüzyılda bu görevi yapanlardan biridir. Zarîf, İstanbul'da doğdu. Asıl adı Abdullah Çelebi'dir. Yeniçeri kalemine halife olmuştur. Bazı yeniçeri büyüklerine övgü dolu şiirler yazarak ilgilerini kazanmıştır. Girit adasında yeniçeri ağalığını istihsal edip 1703 senesinde vefat etmişti (Arslan, 2018:29&Abdulkadiroğlu, 1985: 304).

1.5.3. Zağarcıbaşı

XVII. yüzyılda, Bayram Paşa, zağarcıbaşılık görevinde bulunmuştur. Bayram Paşa, Yeniçeri Ocağı'ndan yetişmiş, 1622'de turnacıbaşı ve 1623'te zağarcıbaşı olmuştur (Halaçoğlu, 1992: 266).

1.5.4. Sipahi

XVII. yüzyılda, Beyâzî Mehmed Bey, Edirne'de doğmuş ve sipahilik görevi yapmıştır. Enisü'l-Müsamirîn' de 1646 senesinde vefat ettiği yazılmaktadır (Kocaaslan, 2009: 197).

1.5.5. Müteferrika

XVII. yüzyılda, Âli Hüseyin Efendi, müteferrika vazifesinde bulunmuştur. Âli, Adana dergahında müteferrika görevini yapmıştır. 1648 senesinde vefat etmiştir. Müretteb bir divanı vardır (Abdulkadiroğlu, 1985: 20).

1.5.6. Beylerbeyi

XVII. yüzyılda, Abbas Tâib Paşa, Beylerbeyi vazifesinde bulunmuştur. Tâib, "Acem Paşa" olarak tanınmıştır. Tâib, İran'da doğmuş ve 1690 senesinde vefat etmiştir (Kocaaslan, 2009: 210).

1.5.7. Vezir

Ahmet Paşa Hâfız (öl. 1632) vezirlik vazifesinde bulunmuştur. Hâfız Ahmet Paşa, 1632 senesinde Bağdat seferinde katledilmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 84).

1.5.8. Kaptan/ Kaptan-ı Derya

Kaptan/Kaptan-ı Derya, Osmanlı devletinde deniz kuvvetlerinin en büyük askeri ve yönetsel buyurucusudur. Osmanlı Devleti'nde "Kaptan-ı derya" unvanının kullanılması XVII. yüzyılla birlikte. Kaptan-ı derya, vezirlik rütbesine haiz olup, protokolde büyük vezirler arasında yer alırdı. Arz günlerinde Divanı hümayuna gelir, derecesine göre vezirlerin yanında kubbe altında otururdu. Kaptanı deryanın elinde hakimiyet alameti olarak sedefkari asası olup, tersanede onunla gezerdi. Bahriye ile ilgili divanı hümayuna gelen davalar kendisine havale olunur, divanda muayyen bir yerde oturup davalara bakar ve karar verirdi. Tersaneye geldiği zaman orada da dava dinler ve dava işi nereye aitse oranın kadısına buyruklar gönderir, lüzum hasıl olursa davayı kadıya havale ederdi (Uzunçarşılı, 2020: 414-418). XVII. yüzyılda, Ahmet Paşa Hâfız (öl. 1632) ve Cûyî (öl. 1581'den sonra) bu görevle uğraşmışlardır.

1.5.9 Zaîm

XVII. yüzyılda, Mustafa Ârif Efendi (öl. 1672-73) ve Şeyh Cemâleddîn Mahmûd Hulvî Efendi (ö. 1653-54) zaimlik yapmışlardır. Hülvî, saray Helvacıbaşı Ahmed Ağa'nın oğludur. 1574 senesinde İstanbul'da doğmuş ve 1653 senesinde vefat etmiştir. Şehremîni'de, Şirvâni Dergah Haziresinde metfundur (Kocaaslan, 2009: 342).

1.5.10. Alaybeyi

XVII. yüzyılda, Sâmi Yunus (öl. 1685), şairliği yanında bu görevle uğraşmıştır. Şairin adı Yunus olup; Musul'da doğmuştur. (Özdemir, 2011: 433 & Abdulkadiroğlu, 1985: 180).

1.5.11. Odabaşı

XVII. yüzyılda, Fenâyî Mustafa (öl. 1703-04), şairliği yanında odabaşı göreviyle uğraşmıştır. Fenâyî'nin asıl adı Mustafa olup Şumnu'da doğmuştur. Yeniçeri şairlerinden olup "Odabaşı Şeyhi" sanıyla tanınmıştır. Aşçı, vekilharç ve odabaşılık görevlerinde bulunmuş, Şeyh Yahyâ Efendi'nin soyundan gelen Emetullâh Kadın'la evlenmiştir. Halvetî şeyhi Üsküdarlı Şeyh Selâmî Efendi tarafından yetiştirilen Fenâyî, Sıbtalı Yahyâ Efendi'nin evinin civarında zaviye yaptırarak şeyh olmuştur. Fenâyî, 1703-04 senesinde vefat etmiştir (Araslan, 2018: 31).

1.5.12. Topçu

XVII. yüzyılda, Şermî Şeştârî Alî Çelebi (öl. 1715), topçuluk vazifesinde bulunmuştur. Şermî, Üsküdar'da doğmuştur. Asıl adı Ali'dir. 1715 Mora Seferi'nde vefat etmiştir (Özdemir, 2011: 114).

1.5.13. Bölük çorbacı

XVII. yüzyılda, Lütfî Muslî Ağa-zâde Mustafa Ağa (öl. 1718), şairliği yanında bölük çorbacı olarak çalışmaktaydı. Lütfî, Tokat'ta doğmuş ve 1718 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 471).

1.6.Esnaf, Tıbbi ve Serbest Meslekler

1.6.1. Esnaf Cemiyetindeki Meslekler

1.6.1.1.Sahaf

XVII. yüzyılda, Sahaf Ebu'r-Reşid Ahmed Rüşdî Efendi, sahaf/sahhaf vazifesinde bulunmuştur. Rüşdî, Bosna vilâyetine bağlı Mostar'da 1637 tarihinde doğmuş ve 1700 senesinde vefat etmiştir. Edirne kapısı dışında metfun olan oğlu kadı Hasan Reşid'in yanında metfundur (Odabaşı, 2009: 214).

1.6.1.2.Attâr

XVII. yüzyılda, Birrî Derviş Mehmed Çelebi, şairliğinin yanında attarlık görevinde de bulunmuştur. Attar Birrî şeklinde söz edilen Birrî'nin asıl adı Mehmed'dir (İsen, 1988: 21-27).

1.6.1.3.Divitçi

XVII. yüzyılda, Mehmet Efendi, şairliği yanında divitçi olarak da çalışmıştır. Divitçizâde, Üsküdar'da doğmuş ve şiirlerinde kullandığı talib mahlası ve divitçizade lakabıyla tanınmıştır (Özcan, 2003: 451).

1.6.2. Tıbbi Meslekler

1.6.2.1. Tabîb

XVII. yüzyılda Ahmed Şaban Şifâî Efendi, şairliği yanında tabip olarak da çalışmıştır. Şifâyî, Ahmed Efendinin oğludur. Ayaşlı, Tabîb Şaban Efendi demekle meşhurdur. 1704 senesinde Ankara'da vefat etmiş ve Ankara'da metfundur (Özdemir, 2011: 126).

1.6.2.2. Hekimbaşı

XVII. yüzyılda Şifayî Derviş Abdülbaki Efendi, şairliğinin yanında hekimbaşı olarak da çalışmıştır. Şifayî, Edirne'de doğmuş ve Edirne Muradiye Hastanesi'nin hekimbaşı olarak gelmiştir (Özdemir, 2011: 124).

1.6.3. Serbest Meslekler

1.6.3.1. Nakkaş

XVII. yüzyılda Nakkaş Hasan Paşa (öl. 1622), Sâlikî, Refikî-zâde (öl. 1620-21) ve Sâdikî (öl. 1613) nakkaşlık göreviyle uğraşmışlardır.

1.6.3.2. Hattat

XVII. yüzyılda onlarca şair hattatlık mesleğinde bulunmuştur. O isimlerden birisi olan Buğürîzâde İtrî Efendî, şairliğinin yanı sıra hattatlık ile de uğraşmıştır. İtrî, hattatlık mesleğini bir hobi haline getirerek; kendi adıyla anılan "Mustabey" armut türünü yetiştirmiştir (Özcan, 1999: 220-221).

Asrın diğer şair-hattat isimlerinden biri de Selîm-zâde Süleymân Emnî Efendi'dir. Emnî, İstanbul'da doğmuştur. Adı Süleyman'dır. Hattatlık mesleği yapmıştır. Mısır Valisi Firari Hasan Paşa'nın divan efendisi de olan Emnî, 1698 senesinde vefat etmiştir. Hicaz'da metfundur (Kocaaslan, 2009: 130-31).

1.6.3.3. Şeştârî

XVII. yüzyılda Şermî Şeştârî Alî Çelebi, şeştari mesleğini icra etmiştir. Üsküdar'da doğan şairin asıl adı Ali olup, Şermî Ali Çelebi adıyla bilinmiştir. Topçu tayfasından olan Şermî, kahvehane şairlerinden olup şeştâr çalması ve sesinin güzelliğiyle tanınmıştır. Mora Seferi'nde vefat etmiştir (İnce, 2018: 268 & Abdulkadiroğlu, 1985: 222).

1.6.3.4. Şerbetçibaşı

XVII. yüzyılda, Sipahiler Ağası-zâde Hurrem Paşa, şairliğinin yanında şerbetçibaşı olarak da çalışmıştır. Hurrem, Enderunlu olup Sultan II. Osman devri şairlerindedir (Odabaşı, 2009: 65).

1.6.3.5. Meddah

XVII. yüzyılda, Medhî Nûh-zâde Seyyid Mustafa Çelebi, şairliği yanında meddahlık'da yapmıştır. Medhî, 1680 senesinde vefat etmiştir (Abdulkadiroğlu, 1985: 485-486).

1.6.3.6. Neyzen

XVII. yüzyılda, Aklî Tablî-zâde Şeyh Ali Efendi (öl. 1704) bu görevle uğraşmıştır. Aklî, Bursalıdır. İyi bir eğitim gördü. Halvetî Debbâğ-zade Şeyh Mustafa Efendi'ye intisap etti. Sesi de güzel olduğundan

reisi zâkiri Mühtedî Yahyâ'dan ve devrin bazı değerli müzik adamlarından ders aldı ve ardından reis-i zâkirân oldu. (Arslan, 2018: 39)

2. XVII. Yüzyıl Şairlerinin Meslekleri, Oranları ve İstatistikleri

XVII. yüzyıldaki bazı şairlerin yaptıkları meslekler, bu mesleklerin yüzdeler oranları ve dağılımlarını içeren tablolar aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 1: XVII. Yüzyılın Bazı Şairlerinin Yaptıkları Meslekler ve Mesleklerin Yüzdeler Oranları.

Şair	Meslek	Oran %
Mustafa Manevî (öl. 17. yy) Abdî, Himmet-zâde, Şeyh Abdullâh Efendi (öl. 1710) Abdülhay (öl. 1705) Derviş Osman (öl. 1684) Hasan/Ümmî Sinan-zâde, Şeyh Hasan Efendi (öl. 1677-78) Ümîdî, Vâiz Şeyh Ahmed Efendi (öl. 1694)	Vâ'iz	%3.5
Rıza (öl. 1671) Tâcî, Tâceddîn Efendi (öl. 1697) Ali Ferdî Efendi (öl. 1715) Ârif, Seyyid Mehmed Efendi (öl. 1714-15) Bahsî, Mehmed Bahsî Efendi (öl. 1623-24) Şerîf, Müftü-zâde İsmail Şerîf Efendi (öl. 17. yy)	Müftü	%3.5
Mehmed Pendî (öl. 1635) Âsımî, Mehmed Âsımî Efendi (öl. 1666) Dâ'î, Mehmed (öl. 1659-60) Fâhir, Salih Fâhir Efendi (öl. 1715) Hâlis, Mehmed Hâlis Efendi (öl. 1709-10) Sa'dî, İmam-zâde Mehmed Sa'dî Efendi (öl. 1682) Zaifî, Akbaba İmamı Şeyh Mehmed Zaifî Efendi (öl. 1703-04) Kâni'î, Müezzîn-zâde Şeyh Ahmed Efendi (öl. 1644)	İmâm	%4.5
Hocazâde Hattat Mehmed Enverî Efendi (öl. 1694) Âhî, Kapıcı-zâde Ahmed Âhî (öl. 1964) Fahrî, Mehmed Fahrî Çelebi (öl. 1645) Türâbî/Nidâî, Yekçeşm Mehmed Türâbî Çelebi (öl. 1718)	Müezzîn	%0.50
Hâfız, Hâfız Hatîb Mustafa Efendi (öl. 17. yy) Bülendî/Kûtehî (öl. 1629-30) Fezî, Hasan Efendi (öl. 1695-96) Hamdî, Şeyh Hamdî Efendi (öl. 1688) Kâni'î, Müezzîn-zâde Şeyh Ahmed Efendi (öl. 1644)	Hatîb	%2.5
Gubârî, Seyyid Kâsım Gubârî Efendi (öl. 1625) Mehmed Şerîf (öl. 1631) Şeyhî, Kudsi-zâde Mehmed Şeyhî Efendi (öl. 1674-75) Şeyhî, Seyyid Mehmed Allâme Efendi (öl. 1635) Vâlî, Nefes-zâde Seyyid Abdurrahman Vâlî Efendi (öl. 1696)	Nakibü'l-Eşraf	%2
Fâhir, Salih Fâhir Efendi (öl. 1708) Hüseyin Arayıcı-zâde Hüseyin Ferdî Efendi (öl. 1708-10) Sükûnî, Ahmed Sükûnî Efendi (öl. 1690) Tecellî, Abdülkadir Zülfikar Efendi (öl. 1695-96)	Mukâbelecî	%1
Neşâtî (öl. 1624) Mehmed Efendi Divitçizâde (öl. 1679) Mehmed Efendi, Yâkubzâde (öl. 1666) Sabuhi, Şeyh Ahmed Dede (öl. 1647) Abdî, Nesîmî-zâde Abdullâh Efendi (öl. 1683) Abdülhay (öl. 1705)	Şeyh	%5

Şeyh Seyyid Mahmud Resmî-i Nakşibendî (öl. 1666) Şeyh Ya'kûb Efendi (öl. 1642-43) Şeyh Yahya Efendi (öl. 1698) Vahyî, Şeyh Mehmed Efendi (öl. 1718)		
Mehmed Hâsib (öl. 1709) Nâmı 'Abdü'l-hayy (öl. 17. yy) Burûsevî Şeyh Mustafâ (öl. 17. yy) Sırrî, İbrâhîm Sırrî Efendi (öl. 1699) Dâ'î, Mehmed (öl. 1659-60) Hidâyetî, Şeyh Osman Efendi (öl. 1657)	<i>Hâce</i>	%2. 5
Lutfî (öl. 1642) Mehmed Nasuhî (öl. 1698) Kafzâde Fâizî (öl. 1622) Yümnî (öl. 1662) Âsım (öl. 1675)	<i>Mülâzım</i>	%1
Mehmet Şifayî (öl. 1667) Ahmed İlmî (öl. 1600) Hâfız (öl. 17. yy) Necmî, Riyâzî (öl. 1644) Kafzâde Fâizî (öl. 1622) Şeyhülislam Yahya (öl. 1644) Şeyhülislam Bahâyî (öl. 17. yy) Seyrek-zâde Mehmed Âsım (öl. 17. yy) Emrî, Emrullah Efendi bin Nasûh Efendi (öl. 1702) İsmâil Remzî (öl. 1703) Mehmed Necîb (öl. 1703)	<i>Müderris</i>	%6
Mehmed Nasuhî (öl. 1698) Mehmed Muhtârî (öl. 1679) Ahmed İlmî (öl. 1600) Hâfız (öl. 17. yy) Riyâzî (öl. 1644) Kafzâde Fâizî (öl. 1622)	<i>Kâdî</i>	%5
Bülendî/Kûtehî (öl. 1629-30) Visâlî (öl. 1676)	<i>Danişmend</i>	%0. 50
Şeyhülislam Yahya (öl. 1644) Kadri Efendi (öl. 1674) Abdülaziz Efendi (öl. 17. yy) Şeyhülislam Bahâyî (öl. 17. yy) Azmîzâde Hâletî (öl. 17. yy) Ganîzâde Nâdirî (öl. 17. yy) Şeyhî, La'li-zâde Şeyh Mehmed Efendi (öl. 1706)	<i>Kazasker</i>	%4
Şeyhülislam Yahya (öl. 1644) Şeyhülislam Bahâyî (öl. 17. yy) Şeyhülislam Feyzullah Efendi (öl. 1639) Muhlis /Sırrî, Şeyhülislâm-zâde (öl. 17. yy)	<i>Şeyhü'l-İslâm</i>	%2. 5
Kazara Mehmed Selim Efendi (öl. 1725)	<i>Fetvâ Emîni</i>	%0. 50
Şekîb Ömer (öl. 17. yy) Bahsî, Mehmed Bahsî Efendi (öl. 1623-24) Selîsî/Mehmed (öl. 1650)	<i>Molla</i>	%0. 50
Muîd Ahmed Efendi (öl. 1647)	<i>Muîd</i>	%0. 50
Riyâzî (öl. 1644) Rıza (öl. 1671) Yümnî (öl. 1662) Âsım (öl. 1675) Güftî (öl. 1677) Kafzâde (öl. 1622) Sâdikî (öl. 1613)	<i>Tezkireci</i>	%2

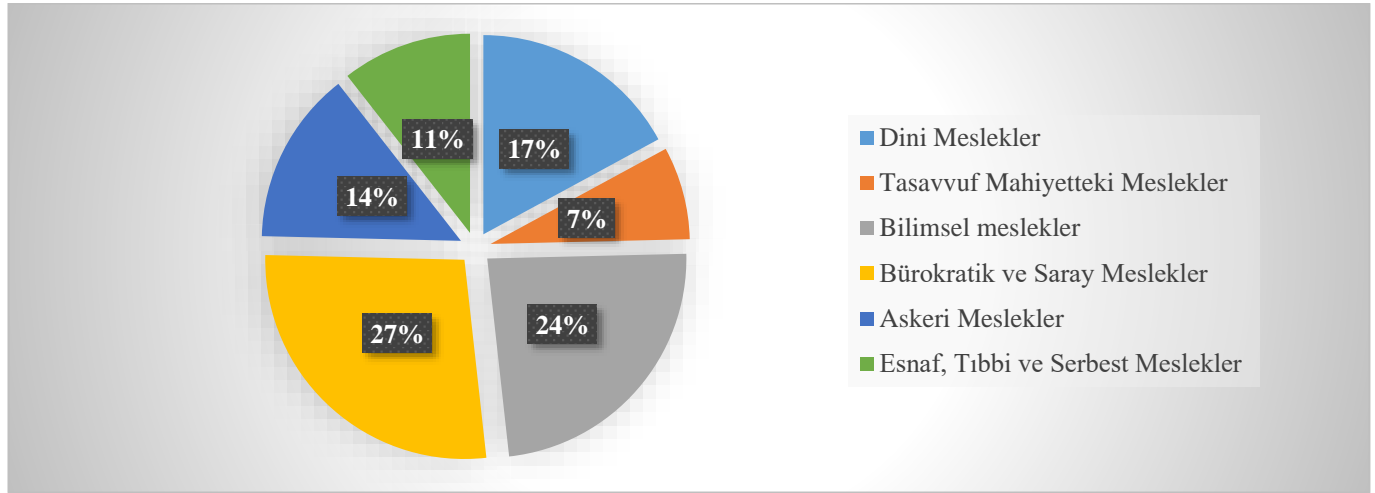
Mehmed Şekibî Çelebi (öl. 1665-66)	<i>Müneccim</i>	%0. 50
Müneccimbaşı Ahmed Dede (öl. 1702) Mehmed Şekibî Çelebin (öl. 1665-66) Bahâyî, Küfrî, Hasan Çelebi (öl. 1660)	<i>Müneccimbaşı</i>	%0. 50
Derviş Dede Hemdemî (öl. 1679) Yahya Lisânî (öl. 1609) Mustafa Kâtibî (öl. 1667) Nâilî (öl. 1666) Cevherî (öl. 17. yy)	<i>Kâtip</i>	%4
Hüseyin Paşa Mere (öl. 1624) Hüsrev Paşa (öl. 1632) ALİ, Damad Şehid Ali Paşa (öl. 1716) Hâfız, Müezzîn-zâde Hâfız Ahmed Paşa (öl. 1631)	<i>Vezir-i A'zam / Sadra'zam</i>	%0. 50
İbrahim Sırrî (öl. 1699) Mehmed Muhllisî (öl. 1687) Peçevî İbrâhîm (öl. 1650) Mevcî, Defterdar Mehmed Paşa (öl. 1643)	<i>Defterdâr</i>	%2. 5
Mehmed Muhllisî (öl. 1687) Mehmed Emnî (öl. 1692) Mehmed Emîn (öl. 17. yy) Nâbî (öl. 1642-1712) Kethüdâ Ali Zeki Efendi (öl. 1711) Ni'meti (öl. 1709)	<i>Kethüdâ</i>	%2. 5
Nişancı Abdurrahman Abdî Paşa (öl. 1691) Zeynî/Şâhî, Okçu-zâde (öl. 1629-30) Ömrî, Nasûh Paşa-zâde Bey (öl. 1665-66) Bahrî, Mehmed Bahrî Paşa (öl. 1700) Fîrûzî (öl. 17. yy)	<i>Nişancı</i>	%2
Koca Hüseyin (öl. 1646) Sarı Abdullah Efendi (öl. 1660) Hasan Hükmi (öl. 1638) Şem'î Efendi (öl. 1614) Durak Efendi (öl. 1623)	<i>Reîsü'l-Küttâb</i>	%2
Fethî, Fethullah Çelebi (öl. 1694) Şehrî, Mehmed Şehrî Efendi (öl. 17. YY) Tâlib Ahmed, Süleymaniyeli (öl. 1674-75)	<i>Mektupçu</i>	%0. 50
Zeynî/Şâhî, Okçu-zâde Nişancı Mehmed Paşa (öl. 1629-30) Bahrî, Mehmed Bahrî Paşa (öl. 1700)	<i>Mutasarrıf</i>	%0. 50
Refikî-i Amasyavî (öl. 17. yy)	<i>Mütevelli</i>	%0. 50
Rıza (öl. 1671) Nâib, Müezzîn-zâde Mehmed Nâib Efendi (öl. 1718) Na'tî, Mehmed Na'tî Efendi (öl. 1679-80)	<i>Nâ'ib</i>	%0. 50
Ruznameci Muhammed Şakir (öl. 17. yy) Subhi Ahmet Efendi (öl. 1690) Kânî, Mustafa Kânî Efendi (öl. 1692-93) Nigâhî, Şehlâ Mustafa Nigâhî Çelebi (öl. 1693) Sükûnî, Ahmed Sükûnî Efendi (öl. 1690)	<i>Rûznâmecî</i>	%1
Ârif, Beytûlmâlemîni-zâde Mehmed (öl. 1677-78) Emnî, Selîm-zâde Süleymân Emnî Efendi (öl. 1698) Sâkıb, Kâtib-zâde Mustafa (öl. 1716) Fethî, Fethullah Çelebi (öl. 1694-95) Ledünnî, Mustafa Ledünnî Efendi (öl. 1720-21) Nâdî, Ahmed Nadî Efendi (öl. 17. yy)	<i>Divan Efendisi</i>	%2
Türâbî/Nidâî, Yekçeşm Mehmed Türâbî Çelebi (öl. 1718) Naîmâ, Mustafâ Naîmâ Efendi (öl. 1716) Şefik, Mehmed (öl. 1715) Şefik, Mehmed (öl. 1715)	<i>Vakanüvis</i>	%1

Behcetî Hüseyin Efendi (öl. 1683)		
Emîn, Şeyh Mehmed Emîn Efendi (öl. 1680) Mülhimî, İbrahim (öl. 1650) Abdî, Nişancı Abdurrahman Abdî Paşa (öl. 1691) Hemdemî, Solak-zâde Mehmed Çelebi (öl. 1657)	<i>Müverrih</i>	% 1
Gâzî, Şehsüvar Beyzâde Mehmed Paşa (öl. 1651-52) Abdî, Nişancı Abdurrahman Abdî Paşa (öl. 1691) Azmî, Mehmed Efendi (öl. 1694) Şefik, Abdurrahman Şefik Paşa (öl. 1688-89)	<i>Vâlî</i>	% 2
Devletî, Çerkes Ahmed Çelebi (öl. 1705-06) Şâkir, Süleyman Şâkir Efendi (öl. 17. yy) Tâib, Şehlâ Mustafa Tâib Efendi (öl. 1710-11)	<i>Hazînedâr</i>	% 0. 50
Bezmî, Yasakçı-zâde İbrahim Bezmî Efendi (öl. 1682) Dânâ/Ferezdzak İbrâhîm Çelebi (öl. 17. yy) Fevzî, Mehmed (öl. 1679) Siyâhî, Ahmed Siyahî Efendi (öl. 1687-88)	<i>Padişah Nedimi</i>	% 1
Fenâyî, Mustafa (öl. 1703-04) Tâib, Ahî-zâde Derviş İsmail Tâib Efendi (öl. 1714-15)	<i>Aşçı</i>	% 0. 50
Emîn, Nazîrî-zâde Mehmed Efendi (öl. 1712-13) Ömrî, Nasûh Paşa-zâde Bey (öl. 1665-66) Ömrî, Ömer Efendi/ Ömer Bey (öl. 1675-76) Rezmî, Safiye Sultan-zâde Mehmed (öl. 1719)	<i>Kapıcıbaşı</i>	% 1
Meylî/Koca Meylî, Aşçıbaşı-zâde Mehmed Meylî Çelebi (öl. 1708-11) Vahîd, Abdülvahîd Efendi (öl. 1715-16)	<i>Kesedar</i>	% 0. 50
Reşkî, Mevlevî Ali Dede (öl. 1696-97)	<i>Mühürdar</i>	% 0. 50
Bahrî, Mehmed Bahrî Paşa (öl. 1700) Fevzî, Derviş Mustafa Fevzî Efendi (öl. 17. yy) Nefî, Ömer Efendi (öl. 1635) Şefik, Mehmed (öl. 1715) Mehmed Râgıb Çelebi (öl. 1715)	<i>Muhasebeci</i>	% 1
Vahîd, Serheng-çavuş (öl. 17. YY) Şûrî, Hasan Şûrî Efendi (öl. 1695) Necîb, Necîb Mehmed Efendi (öl. 1706-07) Şeyh Cemâleddîn Mahmûd Hulvî Efendi (öl. 1653-54)	<i>Çavuş</i>	% 1
Kayıkçı Kul Mustafa (öl. 1658) Zarîf, Mehmed/Abdullah Çelebi (öl. 1703-04) Fenâyî, Mustafa (öl. 1703-04) Âlî, Âlî Efendi (öl. 1646) Bendî, Osman Çelebi (öl. 1712-13) Hüseyin Beşe, Hüseyin De'bi Çelebi (öl. 1639-40)	<i>Yeniçeri</i>	% 4. 5
Bayram Paşa (öl. 17. yy)	<i>Zağarcıbaşı</i>	% 0. 50
Mehmed Mîrî (öl. 1672) Vüs'atî-zâde Sipahî Mehmed İzzetî Bey (öl. 1664-65) Beyâzî, Mehmed Bey (öl. 1646) Çelebi Efendi, Mustafa (öl. 1682) Gınâyî, Ahmed Gınâyî Bey (öl. 1693-94)	<i>Sipâhî</i>	% 3
İbrahim Müteferrika (öl. 17. yy) Âlî Hüseyin Efendi (öl. 1648)	<i>Müteferrika</i>	% 0. 50
Ahmet Paşa Hâfız (öl. 1631) Gâzî (öl. 1664) Tâ'ib, Abbas Tâib Paşa (öl. 1690) Bahrî, Mehmed Bahrî Paşa (öl. 1700)	<i>Beylerbeyi</i>	% 1
Ahmet Paşa Hâfız (öl. 1632) Bayram Paşa (öl. 1638)	<i>Vezîr</i>	% 0. 50
Ahmet Paşa Hâfız (öl. 1632) Cûyî (öl. 1581'den sonra)	<i>Kaptan</i>	% 0. 50

Ârif, Mustafa Ârif Efendi (öl. 1672-73) Hulvî, Şeyh Cemâleddîn Mahmûd Hulvî Efendi (öl. 1653-54)	<i>Zaîm</i>	%0. 50
Sâmi, Yunus (öl. 1685)	<i>Alaybeyi</i>	%0. 50
Fenâyî, Mustafa (öl. 1703-04)	<i>Odabaşı</i>	%0. 50
Şermî, Şeştârî Alî Çelebi (öl. 1715)	<i>Topçu</i>	%0. 50
Lütfî, Muslî Ağa-zâde Mustafa Ağa (öl. 1718)	<i>Bölük Çorbacı</i>	%0. 50
Rüşdî, Sahaf Ebu'r-Reşid Ahmed Rüşdî Efendi (öl. 1700) Seyyid Raşid Efendi (öl. 1681)	<i>Sahaf</i>	%0. 50
Birrî, Dervîş Mehmed Çelebi (öl. 1716) Nâtık Edirneli Celilî-zâde (öl. 1716-17)	<i>Attâr</i>	%0. 50
Mehmet Efendi, Divitçizâde (öl. 17. yy)	<i>Divitçi</i>	%0. 50
Emîr Çelebi/Mehmed (öl. 1639-40) Ali, Acem Ali Çelebi (öl. 1688-89) Ahmed Şaban Şifâî Efendi (öl. 1704) Ahmed, Üsküdarlı (öl. 1647-48) Mehmet Hüseyinî Çelebi (öl. 1639-40)	<i>Tabîb</i>	%1. 5
Mehmet Şifayî (öl. 1667) Şifayî, Dervîş Abdülbaki Efendi (öl. 1664)	<i>Hekîmbaşı</i>	%0. 50
Nakkaş Hasan Paşa (öl. 1622) Sâlikî, Refikî-zâde (öl. 1620-21)	<i>Nakkâş</i>	%0. 50
Emnî, Selîm-zâde Süleymân Emnî Efendi (öl. 1698-99) Mehmed Enverî Hoca-zâde (öl. 1695) Mustafa Anber Ağa (öl. 1684) Abdülbâkî-yi Tebrîzî (öl. 1630) Bahrî, Mehmed Bahrî Paşa (öl. 1700) Cevrî, İbrâhîm Çelebi (öl. 1654) Muhibbî, İmâm-zâde (öl. 17. yy)	<i>Hattât</i>	%4
Murat Ağa (öl. 1673) Şermî, Şeştârî Alî Çelebi (öl. 1715)	<i>Şeştârî</i>	%0. 50
Hurrem, Sipahîler Ağası-zâde Hurrem Paşa (öl. ?-?)	<i>şerbetçi başı</i>	%0. 50
Medhî, Nûh-zâde Seyyid Mustafa Çelebi (öl. 1680) Tıflî, Ahmed Çelebi (öl. 1659-60) Medhî, Dervîş Hasan (öl. 17. yy)	<i>Meddah</i>	%0. 50
Aklî, Tablî-zâde Şeyh Ali Efendi (öl. 1704) Çengî, Yûsuf Dede (öl. 1669) Mazlûm (öl. 1661-62)	<i>Neyzen</i>	%0. 50

Tabloda geçen şairler çeşitli tezkireler ve kaynaklara dayanarak verilmiştir. Tabloda verilen tasnife dikkatle bakıldığında bazı mesleklerin birbiriyle yakın oranlar ve ilişkiler içinde olduğu kolayca görülecektir. Bu verileri daha geniş manada gruplandırmak, daha sonra yapılacak çalışma ve değerlendirmeler için gerekli olacaktır. Tüm bu verilerden hareketle şairlerin içerisinde buldukları meslekleri din mensupları, tasavvuf mensupları, bilim mensupları, askerî mensuplar, esnaf ve serbest meslek erbabı, bürokratik ve saray mensupları şeklinde sınıflandırabiliriz. Bunun yanında ilgili tabloda meslekler şairlerin en çok rağbet gösterdiklerinden en az tercih ettikleri mesleklere doğru gösterilmiştir. Buradan da hareketle şairler tarafından en çok tercih edilen meslekleri, bürokratik ve saray mensubu olan meslekler oluştururken; en az tercih edilen meslek grubunu esnaf ve serbest meslekler oluşturmaktadır. Serbest meslekler arasında da en çok tercih edilen mesleğin hattatlık mesleği olduğu görülmektedir. Ayrıca bilimsel mesleklerden kadılık, ilk sıralarda yer aldığını görülmektedir. “*Kadılık, yargı işleri yanında belediyeye ait meselelerin de sorumluluğunu gerektiriyordu. Bu yüzden Osmanlılar döneminde yaygın mesleklerdendir*” (İsen, 1989:37). Aynı zamanda meslekler arasında en az olan mesleğin oranı % 0. 50’dir. Bu orandan hareketle tercih edilen meslekler şöyle gösterebilir: Neyzen, meddah, şerbetçi başı, şeştari, nakkaş, hekimbaşı, divitçi, attar, sahaf, bölük çorbacı, topçu odabaşı, alaybeyi, zaim, kaptan, vezir, müteferrika, zağarcıbaşı, mühürdar, kesedar, aşçı, hazinedar, naib, mutasarrıf, mektupçu, vezirazam, müneccim-müneccimbaşı, fetva emini, müid, molla, danışmend ve müezzin. Bunun yanında askerî

mesleklerin arasında yeniçeriliğin şairler tarafından en çok tercih edilen mesleklerden birisi olduğu görülmektedir. Şairlerin yeniçeri mesleğini daha çok tercih etmelerinin nedenlerinden biri, bazı askerlik mesleklerinden daha kolay yeniçeri mensubu olabilmeleri ve daha yüksek maaş alabilmeleridir.

Grafik 1: XVII. Yüzyıl Şairlerinin Mesleki Vazifelerinin Dağılımı.

Mesleklerin sayısal olarak çokluğundan ötürü meslekler kendi içinde tasnif edildiğinde altı grup ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar ve -yukarıdaki grafikten hareketle- oranları şu şekildedir: Dinî meslekler %17, Tasavvufî mahiyetteki meslekler %7, Bilimsel meslekler %24, Bürokratik ve saray mensubu meslekler %27, Askerî meslekler %14 ve Esnaf, Tıbbi ve Serbest meslekler %11.

Sonuç

Asırlar boyunca müellifler ve şairler şiir yazmanın ve eser üretmenin yanı sıra çeşitli devlet dairelerinde veya hayatın diğer alanlarında görevlerde bulunmuş, mesleklerini icra etmişlerdir. Şairlerin yaşam koşullarına uyum sağlayabilmeleri ve kendilerine bir gelir kaynağı elde etmek için birçok siyasi, dinî ve diğer sosyal işlerle meşgul oldukları görülmektedir.

Çalışmada görüldüğü gibi XVII. yüzyılın bazı şairlerinin birden fazla meslekle uğraştıklarını görülür, örnek olarak Rızâ; kadı, müderris, mülazım ve müftü olarak karşımıza çıkabilir. Dolayısıyla bu şair, dört ayrı görevde değerlendirilmiş oldu. Aynı şeyleri başka mesleklerdeki şairlerin bir kısmı için de söylenebilir.

Bu araştırmada, XVII. yüzyılda kaleme alınmış birden fazla tezkire ve biyografi merkez alınmak suretiyle; asrın birçok şairinin içinde bulunduğu vazifeler gruplandırılıp, oranlarıyla beraber tablo halinde gösterilmiştir. Buna göre meslek gruplarını; dini meslekler (vaiz, müftü, imam, müezzin, hatip, nakibüleşraf, mukabeleci); tasavvufi mahiyetteki meslekler (şeyh, hoca); bilimsel meslekler (mülazım, müderris, kadı, danışmend, kazasker, şeyhülislam, fetva emini, molla, muid, tezkireci, müneccimlik); bürokratik ve saraya mensup meslekler (katip, vezirazam/sadrazam, defterdar, kethüda, nişancı, reisülküttap, mektupçu, mutasarrıf, müteveli, naip, ruznameci, divan efendisi, vakanüvis, padişah nedimi, aşçı, Kapıcıbaşı, kesedar, mühürdar, muhasebeci, müverrih, vali, hazinedar); askerî meslekler (çavuş, yeniçeri, zağarcıbaşı, sipahi, müteferrika, beylerbeyi, vezir, kaptan/kaptan-ı derya, zaim, alaybeyi, odabaşı, topçu, bölük çorbacı); esnaf, tıbbi ve serbest meslekler; esnaf cemiyetindeki meslekler (sahaf, attar, divitçi); tıbbi meslekler (tabib, hekimbaşı) ve serbest meslekler (nakkaş, hattât, şeştari, şerbetçi, meddah, neyzen) şeklinde altı gruba ayırmak mümkündür.

XVII. yüzyılda şairlerin serbest meslekler grubunda yer alan; nakkaşlık, kumaşçılık, şeştari, şerbetçi vb. meslekleri pek fazla tercih etmediği görülürken; özellikle bürokratik ve saraya mensup

olan meslekler, askeri meslekler ve bilimsel meslekleri tercih ettiği görülmektedir. Buna göre ilgili şairler içerisinde sırasıyla; müderrislik, kadılık, kazaskerlik, katiplik, defterdarlık, yeniçeri, sipahi, kethüda, hocalık, imamlık, şeyhlik, vaizlik, müftülük ve mudlik en çok tercih edilen meslekler konumundadır.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1985). *İsmail Beliş Nuhbetü'l-Âsâr li-zeyli Zübdetil-Eş'âr*. Ankara, AKM Yayınları.
- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzî Muhammed Efendi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Ağırakça, A. (2006). Müneccimbaşı, Ahmed Dede. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 32, ss. 4-6), İstanbul.
- Akyüz, Y. (2019). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000- M.S. 2019)*. Ankara, Pegem Akademi.
- Albayrak, N. (2022). Kayıkçı Kul Mustafa. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 25, s. 78) Ankara.
- Altuner, N. (1989). *Safâî ve Tezkiresi İnceleme-Tenkitletli Metin-İndeks*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Arslan, M. (2018). *Mecma'-i Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ*. Ankara, AKM Yayınları.
- Atlansoy, Kadir (1998). *Bursa Şairleri Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*. Bursa, Asa Yayınları.
- Aydın, B. & Tak, E. (2019). XVII. Yüzyılda İstanbul Medreselerinde Okutulan Kitaplar (Tereke Kayıtları Üzerine Bir Değerlendirme). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 19, 183-236.
- Ceylan, Ö. (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul, Kitabevi.
- Coşkun, Ali Osman. (2019). *Seyrek-Zade Mehmet Âsım Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*. Ankara, T. C Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Dolat, M. (2012). Dîvân Şiirinde Meslekler. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2, 19-21.
- Es-Sakkâr, S. (2020). Muîd. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 31, ss. 86-87). Ankara.
- Gencay Zavotçu (Hzl.) (2017). *Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, Rızâ Tezkiresi*. Ankara, AKM Yayınları.
- Güler, K. (2021). *43. Şehir Bizim Kütahya*. İstanbul, Kriter Yayınları.
- Güzel, A. (2017). *Başlangıçtan Günümüze Türkçenin Eğitim-Öğretim Tarihi Araştırmaları*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (1992). Bayram Paşa. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 5, ss. 266-267). İstanbul.
- Hava Kocaaslan (hzl.) (2009). *Tuhfe- Nâilî Metin ve Muhteva* (C. 1. ss. 1-233). Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnce, A. (2018). *Sâlim Efendi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara, AKM Yayınları.
- İnce, A. (2018). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ (İnceleme - Metin)*, Ankara, AKM Yayınları.
- İpekten, H. (2002). *Şair Tezkireleri*. Ankara, Grafiker Yayınları.
- İpşirli, M. (2020). Muîd Ahmed Efendi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 31, ss. 87-88). Ankara.
- İsen, M. (1989). Divan Şairlerinin Meslekî Konumları. *Milli Eğitim Dergisi*, 83, 35-41.
- İsen, M. (1989). Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 84, 21-27.
- İsen, M. (2018). *Şair Tezkireleri*. Ankara, Grafiker Yayınları.
- Kaf-zâde Fâ'izî. Zübdetü'l-Eş'âr*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye 11. Vr. 160b.
- Kaplan, M. & Yıldız, S. (2014). Klâsik Türk Şiiri ile Türk Halk Edebiyatında Kadı Tipi ve Muhyiddin'in Manzûmesi. *Odical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (12), 711-740.
- Karacan, T. (2008). Sâbit. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 35, ss. 349-350). İstanbul.
- Karahan. A. (2006). Nâbî. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 32, ss. 258-260). İstanbul.
- Kartal A, vd. (2019). *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Kaya, B. A. (2013). Yahyâ Efendi, Zekeriyâyâzâde. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 43, ss. 245-246). İstanbul.
- Kazan, Ş. (2009). Şırrî. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 37, ss. 129-130). İstanbul.
- Kazancıgil, R. (1999). *Abdurrahman Hibri Ensû'l-Müsâmirîn*. İstanbul, Edirne Valiliği Yayınları.
- Koçoğlu, T. (2021). *Ruznameci Muhammed Şakir'in Aca'ibü'l - Mahlukat Tercümesi*. Kimlik Yayınları.

- Kurnaz, C. & Çeltik, H. (2009). Hanlık Dönemi Kırım Şairleri Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 51, 275-294.
- Mengi, M. (2017). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- Mermer, K. (2010). 17. Yüzyılın Genel Siyasî ve Edebî Manzarasında Bir Şeyh, Vaiz ve Şair Olarak Mustafa Manevî. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 185-198.
- Müstakimzade Süleyman Sadeddin. (1928). *Tuhfe-i Hattâtin*. İstanbul, İstanbul Devlet Matbaası.
- Oğraş, R. (2015). Divan Edebiyatında Meslek ve Mahlas İlişkisi. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 3, 22.
- Özcan, N. (1999). İtrî Efendi, Buhürizâde. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 19, ss. 220-221). İstanbul.
- Özcan, N. (2003). Mehmed Efendi, Divitçizâde. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C28, ss. 451-452). Ankara.
- Riyâzî. *Riyâzu 'ş-Şu 'arâ*. Milli Kütüphane yazmalar koleksiyonu, 06 Hk 1275. vr. 93b. s. 6
- Sarıcaoğlu, F. (1999). Hüseyin Paşa, Mere. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C19, ss. 8-9). İstanbul.
- Şentürk, A. & Kartal, A. (2004). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Taşkesenlioğlu, L. (2016). Toplumun Bir Parçası Olarak Divan Şairleri ve Meslekleri. Bartın, Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu.
- Tok, E. (2015). *17. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinin Şiirlerinde Mevlânâ ve Mevlevîlik*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tuğluk, M. E. (2018). Kâdirî Muhyiddîn ve Manzum Nasîhat-Nâmesi. *Sobider: Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 577- 608.
- Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2020). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara, Akdyk Türk Tarih Kurumu yayınları.
- Yılmaz, K. (2019). *Güftî Teşrifâtü 'ş-Şu 'arâ*. Ankara, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Zavotçu, G. (2009). *Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Rızâ-Hayati*, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Tezkiresi. Ankara, Kültür Bakanlığı e-.
- Zavotçu, G. (2017). *Rızâ Tezkiresi*. Ankara, AKM Yayınları.